

הטלת גורל בימינו

הרב שלמה אבינר | י' כסלו תשע"ה

הטלת גורל בימינו

שאלה: האם ניתן להטיל גם בימינו גורל ולסמוך על תוצאותיו?

תשובה:

מצאנו מקומות רבים שבהם נהגו לעשות גורל: ביום הכיפורים נהגו להטיל גורל לדעת איזה שער לד' ואיזה שער לעזאזל, בחלוקת הארץ עשו גורל למציאת נחלתם של השבטים, כששני בנים יורשים את אביהם עושים גורל מי יזכה באיזה חלק מהנחלה וכן בעוד עניינים רבים.

בעל שו"ת חוות יאיר (סי' סא) מסביר שהתורה סמכה על הגורל מכיוון שזה דבר שאין בו מגע יד אדם, הגורל הוא משהוא שאין אפשרות לרמות בו ולכן קרוב לוודאי שתדבק בו ההשגחה העליונה.

רבי יהודה החסיד כתב על ספינה הנמצאת בסכנה מפני רוח סערה לא יטילו בה גורלות כפי שעשו ליונה בן אמיתי ולא לסמוך על הגורל ועל פיו לזרוק את המי שנפל עליו הגורל לים, וכן הרמ"א פסק לא לעשות גורלות בענייני ממונות, וקל וחומר שאין לזרוק גורלות בדיני נפשות.

אומנם ראינו ששאל המלך הטיל גורל במלחמה לראות מי חטא ואכל, ועל פי זה דן את יהונתן בנו למוות (שמואל א' יד, מב), אך מקרה זה אינו מוכיח שהרי הגורל שם נעשה לפני ארון ד' (ספר חסידים שפא), וגם הגורל שזרקו למצוא את עכן עשו על פי ד', וכן חלוקת הארץ הייתה על פי האורים ותומים (בבא בתרא קו, ב).

עם זאת במקום אחר מבאר רבי יהודה החסיד שבמקום שבו יש רק על ספינה אחת רוח סערה ושאר הספינות עוברות בשלום, זה סימן ברור שיש בספינה משהו יוצא דופן ולכן יהיה מותר להטיל גורל לראות מי אחראי לסערה ועל פי הגורל להטיל אותו לים (ספר חסידים שעט), המקור לפסק הזה הוא סיפורו של יונה. לא מספיק להטיל את הגורל פעם אחת אלא צריך להטיל מספר פעמים כמו עם יונה (שהרי כתוב שהטילו "גורלות"), שהרי ברור שאם יפילו גורל פעם אחת הגורל תמיד ייפול על אדם מסוים (פדר"א ו).

יש פוסקים שחולקים על ספר חסידים, ואוסרים להטיל אדם לים על פי גורל, שהרי אפילו אם יהיה היתר לענייני ממונות זה לא יחול גם על הלכות חמורות יותר כגון דיני נפשות, ואין להביא ראיה מספר יונה שהרי המלחים שם היו עובדי עבודה זרה (שדי חמד עמ' 191-192).

קיימים עוד סוגי גורלות כגון גורל הגר"א (עיין ספר הגאון החסיד מוילנא לר' בצלאל לנדאו עמ' שצט-תט), פותחים חומש או תנ"ך באופן אקראי, מדפדפים שבע דפדפים שבע פעמים באופן מסוים, ועל פי הפסוק הנמצא מוצאים תשובה לשאלה.

ידוע על מספר רבנים שעשו שימוש בגורל זה בסיטואציות מסויימות:

החפץ חיים השתמש בגורל הגר"א כדי לדעת מה לעשות במלחמת-העולם הראשונה- החפץ חיים התלבט האם להעביר את ישיבתו מראדין לרוסיה, בגורל עלה לו הפסוק: "ויחץ את העם אשר איתו"

(בראשית לב,ח), ועל פי הפסוק החליט להשאיר חצי משיבתו בראדן והוא עצמו עבר יחד עם חצי השני לתוך רוסיה.

הרב אריה לוי השתמש בגורל כדי לזהות את אנשי שיירת הל"ה.

הגרי"מ טוקצ'ינסקי השתמש בגורל, כאשר יתומה השתדכה עם בחור שחלה במחלה אנושה והתלבטה האם לנתק את הקשר ועל פי הגורל החליט שלא לנתק, ואכן הבחור הבריא. הוא השתמש בגורל שוב לפני פטירתו כדי להכריע באיזה בית קברות להיטמן (הגאון החסיד מווילנא עמ' תד),

וכן עוד סיפורים על רבנים רבים שהשתמשו בגורל זה.

צריך להזכיר שלא השתמשו בגורל כל הזמן אלא רק לעיתים נדירות ואדם שלא היה ראוי לא היה מקבל תשובה נכונה, לפני כל גורל הרבנים היו עושים הכנות, הגר"א היה מתענה בכל יום שהטיל גורל. לא כל אחד מסוגל להטיל גורל, לא כל אחד ראוי, צריך לכך הרבה הכנות נפשיות. בתחילה כשביקשו מהרב אריה לוי לעשות את גורל הגר"א לברר את אנשי הל"ה הוא סירב, ורק לבסוף נעתר להפצרת רבי צבי פסח פראנק.

לא כולם היו תמימי דעים שמותר לעשות גורלות היו גם רבנים גדולים שאסרו כגון הרב יעקב ישראל פישר שאסר להשתמש בגורל הגר"א מחמת ריבוי השיטות בעניין.

בכלל יש לשאול כיצד השתמשו בגורל הרי נפסק בשולחן ערוך (יו"ד קעט, א) שאין שואלים בחוזים בכוכבים ולא בגורלות, וכתב הרמ"א שזה משום "תמים תהיה עם ה' אלוהיך" (יו"ד קעט, א), וכן לשיטת הרמב"ם יש לומר שעובר על איסור 'לא תעוננו' שקובע ע"פ זה עיתים ואומר היום יפה לצאת וכדומה. ולמרות הקושיות הללו מצאנו בגמרא ששאלו תינוקות פסוק לי פסוקך, ועל פי זה כיוונו את התנהגותם, והרמב"ם תירץ (הלכות עבודה זרה יא, ח) שהמקרה בגמרא לא היה צורת קביעה אלא רק בדקו האם יש בכך סימן טוב או לא.

הקשו עליו הבית יוסף והכסף משנה: הרי גדולי האמוראים קבעו מעשיהם על פי זה ולא רק בדקו אם יש במעשיהם ברכה, וכן כתב הב"ב בשם הסמ"ג "מצינו כמה גדולים שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקך ועושים מעשה על פי הפסוק וחושבים זה כעין נבואה", וכן פסק הרמ"א, שלא לסמוך על גורלות והוסיף: "ההולך בתום ובוטח בד', חסד יסובבנהו", ותיצאו שהגורלות האסורים הם דווקא גורלות על פי החוזים בכוכבים, אך גורלות על פי פסוקים הם מעין נבואה, ולכן גורלות כדין פסוק לי פסוקך ולכן מותרים.

כך גם כתב רבי יעקב קאסטר: "נראה לי דלכולי עלמא מותר לפתוח בתורה לראות הפסוק העולה, כי היא חיינו, וכמו שמצינו ביאשיהו שעשה מעשה על שמצא ספר תורה גלול באותו פסוק, וכן עמא דבר" (הגהות לחם רב שם. מעשה יאשיהו עי' במלכים ב כב יא-יג ורש"י שם), והחיד"א מביא לדבריו סימוכים מחז"ל: "אם בקשת ליטול עצה מן התורה הוי נוטל" (ילקוט שמעוני משלי ריט), ומוסיף: "מצאתי בקונטרס כתיבת יד להרב מהר"ר אליהו הכהן ז"ל (בעל שבט מוסר ועוד) שכתב ז"ל: קיבלתי מרבתי כשהיו רוצים לעשות איזה דבר והיו מסופקים אם לעשותו אם לאו, היו נוטלים חומש או ארבעה ועשרים [תנ"ך] והיו פותחין אותו ורואין בראש הדף מה פסוק היה מוצא, וכפי מה שמראה אותו פסוק היו עושין, ונמצא שהיו מתייעצים עם התורה כדת מה לעשות בכל ענייניהם, וזה עצמו רומז מאמרים ז"ל ליטול עצה מן התורה דמורה היתר לעשות כן, ואין זה בכלל משתמש בתורה. עכ"ל. עוד אפשר דרז"ל הורו בזה דהגם שאמרו בספרי שאין שואלים בגורלות דכתיב תמים תהיה, כגון זה שרי ודוק היטב" (ברכי יוסף יו"ד קעט אות ו). כן כתב בספר 'דבש לפי' (ערך תורה אות מה).

עוד הקשה על זה ממה שכתב הרב 'מעשה רוקח' בשם הרמב"ם שאין ראוי לפתוח חומש על דרך גורלות הגויים, ותיירץ שזה מדובר על מי שמחזר על הפתחים ומציע לאנשים, אבל בינו לבין עצמו מותר להימלך בתורה (חיים שאל ח"ב סימן לח אות מא), כל זאת הביא הרב אלעזר פאפו, וסיים:

"אבל בלי צורך לעשות גורל למען דעת עתידות, לא אריך למעבד הכי [לא טוב לעשות כן], והולך בתום ילך בטח, וכתוב: ד' לא ימנע טוב להולכים בתמים" (חסד לאלפים).

החיד"א מספר שרבי ניסים רוזיליו, מרבני חברון, בהיותו בקושטא, הצטער על תלמיד חכם אחד שהונח במשמר אשר מחוייבי מיתה אסורים שם, לקח מקרא, עשה גורל, ויצא לו (איוב ח, ז): 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאוד', ואמר להם: אל תיראו, הוא ינצל ממיתה ויצא דינו לאור, וכן היה שהצליח לפדות עצמו בממון (שם הגדולים ערך ר' ניסים רוזיליו).

לסיכום הכלל העולה מכל הכללים: "תמים תהיה עם ד' אלוהיך".